

Голас Радзімы

МІНСК 1973
№ 49 (1311)
СНЕЖАНЬ 1973 г.
ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВЯЗЯХ З СУАЙЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ
ГОД ВЫДАННЯ 18-ТЫ
ЦАНА 2 КАП.

ВЫШЭЙШАЕ ПРЫЗНАННЕ

Адразу чатыры прадстаўнікі творчай інтэлігенцыі Беларусі сталі сёлета лаўрэатамі Дзяржаўнай прэміі СССР у галінах навукі і мастацтва.

Паведамленне аб гэтай важнай у культурным жыцці нашай краіны падзеі з'явілася, па традыцыі, напярэдадні свята Кастрычніка. Вышэйшае прызнанне сярэдніх вучоных атрымалі працы беларускіх фізікаў, звязаныя з новымі метадамі вывучэння ўласцівасцей матэрыялу. Ганаровую і заветную для кожнага вучонага краіны прэмію атрымалі прэзідэнт Акадэміі навук БССР Мікалай Барысевіч і яго вучань, супрацоўнік Інстытута фізікі АН БССР Віктар Верашчагін за арыгінальныя даследаванні ў галіне спектраскапіі і стварэнне новага класа аптычных фільтраў, што набылі самае шырокае распаўсюджанне ў квантавай фізіцы і ў практыцы.

Лепшай сярод работ па біялогіі прызнана фундаментальная праца беларускага акадэміка Давіда Голуба, які тэарэтычна і практычна даказаў магчымасць стварэння новых нервовых сувязей і цэнтраў у арганізме чалавека.

Лаўрэатам Дзяржаўнай прэміі СССР за 1973 год у галіне мастацтва стаў таксама народны мастак Беларусі Міхаіл Савіцкі за цыкл жывапісных твораў «Геранічная Беларусь», у які ўвайшлі карціны «Партызан-

ская мадонна», «Віцебскія вароты», «У полі» і наскенны роспіс «Айчынная вайна. 1944 год» у мінскім музеі Вялікай Айчыннай вайны...

Не станем спыняцца больш падрабязна на сутнасці адзначаных прэміяў работ. Кожная з іх дастойна асобнага захапляючага расказу. Паспрабуем зразумець, аб чым сведчаць гэтыя высокія ўзнагароды.

Колькі год патрэбна для нараджэння ўласнай нацыянальнай навукі? Напэўна, ніхто не адкажа на падобнае пытанне дакладна, бо паўсюдна нацыянальныя школы вучоных выкрышталізаваліся на працягу многіх стагоддзяў. А колькі год трэба, каб стварыць перадавую навуку ў краі амаль поўнай непісьменнасці, якім была Беларусь да Кастрычніка?

На гэтае пытанне адказ ёсць. Яго дала зусім яшчэ кароткая гісторыя развіцця нашай рэспублікі ў братаў і сямяў савецкіх народаў.

Ужо ў 1929 годзе мы адкрылі сваю акадэмію навук. Акадэмію, тады яшчэ мала падобную на цяперашнюю, бо кірункі навуковых работ у ёй можна было пералічыць на пальцах: біялогія, хімія, сельская гаспадарка, гісторыя, мовазнаўства.

Сёння практычна няма такой галіны ведаў, па якой бы не вяліся даследаванні ў 180 навуковых установах рэспублікі. Болей таго, зараз мы маем права гаварыць аб беларускіх навуковых школах, якія з'яўляюцца вядучымі ў краіне па цэламу шэрагу актуальных праблем.

Беларуская фізіка маладзейшая за самага маладога навуковага супрацоўніка, што працуе ў мінскім інстытуце фізікі. А гэты інстытут называюць сёння галаўным у краіне ў галіне малекулярнай люмінесценцыі і спектраскапіі, а таксама квантавай электронікі. Навуковы патэнцыял вядучых аптычных цэнтраў краіны быў прыцягнуты ў 50-х гадах да стварэння ўласнай даследчай базы Акадэміі навук БССР. Вучоныя Масквы і Ленінграда перадавалі свае веды і вопыт беларускім фізікам. Адтуль у Мінск паступіла частка абсталявання для лабараторый маладога інстытута фізікі.

Летась тыя ж інстытуты аспрэчвалі права першымі атрымаць цудадзейны беларускі лазер «Вясёлка», за які яго стваральнікі, вучоныя АН БССР Барыс Сцяпаннаў, Анатоль Рубінаў і Васіль Мастоўнікаў упершыню сярод беларускіх фізікаў атрымалі Дзяржаўную прэмію СССР. Сёлетняя прэмія — другое ўсесаюзнае прызнанне поспехаў беларускай школы фізічнай оптыкі.

Як дзве кроплі вады, падобная гісторыя ўзнікнення беларускай матэматыкі. Беларуская школа алгеб-

раістаў і спецыялістаў па дыферэнцыяльных ураўненнях прызнана ў краіне, а імя акадэмікаў Мікалая Яругіна, Уладзіміра Крылова, Дзмітрыя Супруненкі, Уладзіміра Платонава, Сяргея Чуніхіна вядомы матэматыкам усяго свету. Акадэмік Яўген Барбашын у свой час быў удастоены Дзяржаўнай прэміі СССР за цыкл работ па праблемах устойлівасці сістэм аўтаматычнага рэгулявання. Маладыя беларускія матэматыкі Платонаў і Шкут сталі лаўрэатамі прэміі Ленінскага камсамола.

Сёлетні лаўрэат прэміі акадэмік Голуб — адзін з заснавальнікаў беларускай школы фізіялогіі і марфалогіі вегетатыўнай нервовай сістэмы. Аб сталасці беларускіх анатамаў гаворыць нават сам факт, што яны пасягнулі пранікнуць у святая святых чалавечага арганізма — яго нервовую сістэму. А факт мае яшчэ і практычныя вынікі: магчымасць перасадкі пашкоджаных нерваў і нервовых вузлоў дазволіць выкрасліць са спісу невылечных многія хваробы.

Сярод перадавых напрамкаў беларускай навукі, адзначаных на працягу апошніх гадоў вышэйшай прэміяй краіны, — беларуская геалогія і лінгвістыка. Акадэмік Гаўрыла Гарэцкі, адзін са старэйшых беларускіх навукаў, правёў унікальныя даследаванні геалагічнага мінулага тэрыторыі нашай краіны і ў прыватнасці па гісторыі вялікіх прарэк Рускай даліны. Вывады беларускіх геологаў дапамаглі будаваць энергаігнаты на Волзе і Каме, на Доне і іншых рэках, зрабілі БССР «нафтавай» рэспублікай.

У 1971 годзе адзінаццаць беларускіх лінгвістаў, у тым ліку і акадэмік АН БССР Атраховіч (Кандрат Крапіва), сталі лаўрэатамі Дзяржаўнай прэміі СССР за комплекс работ па беларускай лінгвагеаграфіі...

Чатыры сёлетнія лаўрэаты Дзяржаўнай прэміі СССР маюць права ўвасабляць сабой сучасны стан беларускай навукі і культуры. Іх работы яшчэ раз пацвярджаюць, што здабыткі творчай думкі перадавой беларускай інтэлігенцыі ўсё больш выходзяць за межы рэспубліканскай вядомасці. Тэматыка адзначаных прэміяў работ сведчыць аб няспынным расшырэнні кола праблем, на якія адказваюць нашы вучоныя, дзеячы культуры і мастацтва, а таксама сродкаў вырашэння пастаўленых задач. Нарэшце, сам састаў лаўрэатаў, якімі сталі прадстаўнікі трох пакаленняў беларускіх вучоных, адлюстроўвае надзвычай характэрны для нашай сучаснасці працэс «амаладжэння» нацыянальнай навукі. А гэта дазваляе спадзявацца, што наперадзе ў творчай інтэлігенцыі Беларусі будуць новыя, яшчэ больш значныя дасягненні.

Акадэмік АН БССР Мікалай **БАРЫСЕВІЧ** [фота 1] і кандыдат фізіка-матэматычных навук Віктар **ВЕРАШЧАГІН** [фота 4] сталі лаўрэатамі Дзяржаўнай прэміі СССР за даследаванні ў галіне аптычнай фізікі. Вядомы ў краіне анатам, акадэмік АН БССР **ДАВІД ГОЛУБ** [фота 2]. Для палотнаў народнага мастака БССР **МІХАІЛА САВІЦКАГА** [фота 3] характэрныя вялікая любоў да Радзімы і яе людзей, свежасць і своеасаблівасць мастацкіх сродкаў.

ДАСЛЕДЧЫКІ — СЕЛЬСКОЙ ГАСПАДАРЦЫ

ЯК УПЛЫВАЮЦЬ разнастайныя фактары гаспадарання на інтэнсіфікацыю раслінаводства? Адкаж на гэтыя пытанне дала электронна-вылічальная машына. Яна вырашыла задачу, складзеную супрацоўнікамі Беларускага навукова-даследчага інстытута эканомікі і арганізацыі сельскай гаспадаркі па даных каласай паўднёвых раёнаў Гомельскай вобласці.

У задачу ўключылі такія паказчыкі, як якасць ворыва, колькасць уносімых угнаенняў, затраты працы, удзельная вага збожжавых у структуры пасяўных плошчаў, аснашчанасць раслінаводства асноўнымі сродкамі вытворчасці...

Аналіз раскрывае новыя магчымасці павелічэння ўраджайнасці і зніжэння выдаткаў пры рацыянальным выкарыстанні мінеральных угнаенняў.

НАЙБОЛЬШ прадуктыўныя гатункі шматгадовых збожжавых траў для вырошчвання на тарфяна-балотных глебах выяўлены ў выніку выпрабаванняў работнікамі Беларускага навукова-даследчага інстытута земляробства. Напрыклад, сорт «хвалля» селекцыі гэтага інстытута аказваецца лепшым па ўтрыманню пратэіну. Ён жа вызначаецца і ўстойлівасцю да паражэння іржой.

Луговая айсяніца «зорка», выведзеная ў інстытуце, не толькі на 10—14 працэнтаў пераўзыхла іншыя гатункі па ўраджайнасці, але і вызначаецца высокім утрыманнем пратэіну.

Новы гатунк «магутная» даў на гектары 415,5 цэнтнера лёгкай сухой масы — на 74 цэнтнеры больш, чым гатунк англійскай селекцыі.

У **ЦЭНТРАЛЬНЫМ** навукова-даследчым інстытуце механізацыі і электрыфікацыі сельскай гаспадаркі нечарназёмнай зоны СССР распрацавана спецыяльнае прыстасаванне, так званы лыжны ход, на які ўстанавіліваюцца колавыя трактарныя прычэпы ў заснежаны перыяд года. Зменны ход разлічан для найбольш распаўсюджаных у сельскай гаспадарцы прычэпаў грузавымаўнаснасцю 4—6 тон.

Прыстасаванне выпускаецца разборным, што значна аблягчае яго мантаж і дэмантаж. На апорнай паверхні палазоў устаноўлены канькі. Яны стабілізуюць рух лыжаў у падобжаным напрамку. Лыжны ход і ўстаноўлены на яго прычэп злучаюцца з трактарам спецыяльным цягавым звяном.

Новы гатунк «магутная» паможа значна ўзняць прадукцыйнасць трактарных аграгатаў у цяжкую зімовую пару

НАВОШТА ВЫВУЧАЮЦЬ ВАДУ?

Прыродная вада — адно з велізарнейшых багаццяў. Яна ўдзельнічае ў кругавароце рэчываў, фарміруе або разбурае паклады падземных выкапняў. У прыродзе вада знаходзіцца ў розных станах — ад велізарных тоўшчаў лёду ў раёнах вечнай мерзлаты да прэсных і мінеральных вод, што ёсць паўсюдна.

Але апрача свабодных (гравітацыйных) падземных вод, у нетрах зямлі існуюць воды паравыя, якія ў выглядзе танюсенькіх водных плывак, звязаных з пародай малекулярнымі сіламі, знаходзяцца на яе паверхні і паверхні мінералаў. Гэта вада валодае асаблівай структурай, замярае пры больш нізкіх тэмпературах, чым свабодная.

Пытанне аб формах руху гэтага тыпу вод і фазавых пераходах у цяперашні час яшчэ недастаткова распрацавана. Пры вялікіх ціску і тэмпературы яны могуць пераходзіць у гравітацыйныя воды або пару, папаўняючы агульныя рэсурсы падземных вод.

На думку шэрагу савецкіх і замежных даследчыкаў, падземныя воды на глыбінях больш чым 10 кіламетраў, знаходзячыся ва ўмовах павышаных тэмператур і геастатычнага ціску, валодаюць своеасаблівым, пакуль яшчэ не вывучаным рэжымам. У глыбокіх зонах зямной кары адбываюцца асноўныя працэсы гарызантальнага і вертыкальнага руху вадзяной пары, акая аказвае вялікі ўплыў на геалагічны працэсы.

У сувязі з гэтым неабходна ўдакладніць многія пытанні, якія датычаць умоў фарміравання салёных вод у цэле крышталёвых масіваў, метады прагнозу магчымых асяданняў паверхні зямлі пры адборы нафты, газу і вадзі з глыбокіх свідравін, паводзіны ўзроўняў вадзі ў нафтаносных пластах пры напампоўванні ў іх вадзі для падтрымання напораў. Чакаюць свайго вырашэння і пытанні набракання гліністых грунтаў у шах-

тах і глыбокіх свідравінах, а таксама на дарожных магістралях і масівах меліярацыі.

Усе гэтыя пытанні абмяркоўваліся нядаўна на ўсесаюзным сімпозіуме, які праходзіў у Мінску. Яго тэма — «Роля паравых вод у геалогіі». На сімпозіуме было заслухана і абмеркавана 40 дакладаў. Гэта другая навуковая нарада па данай праблеме, арганізаваная ў сталіцы нашай рэспублікі Акадэміяй навук СССР сумесна з Акадэміяй навук Беларускай ССР. У яе рабоце прынялі ўдзел больш за 250 вучоных інстытутаў геалагічнага профілю Акадэміі навук СССР і Сібірскага аддзялення, акадэміі навук УССР, БССР, УзССР, Туркменскай ССР, прыбалтыйскіх рэспублік, работнікаў Міністэрства геалогіі, Міністэрстваў нафтаздабываючай і газавай прамысловасці СССР і іх навуковых і вытворчых падраздзяленняў, міністэрстваў вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі СССР і РСФСР, міністэрстваў меліярацыі і воднай гаспадаркі СССР.

У апошнія гады, адзначалася на сімпозіуме, у галіне вывучэння паравых вод намяцілася больш шырокае кааперыраванне спецыялістаў розных галін ведаў — геалогіі і горнай справы, грунтазнаўства і глебазнаўства, інжынернай геалогіі і гідрагеалогіі, будаўнічай справы і калоіднай хіміі, фізіка-хіміі і фізікі. Пашыраны работы па вывучэнню мінеральнага саставу горных парод, структуры матэрыялаў, выкарыстанню ультрагуку для выдзялення паравых вод.

Сімпозіум дазволіў намяціць задачы, якія будучы распрацоўвацца ў бягучай і наступнай пяцігодках. На сімпозіуме створаны навуковы савет для каардынацыі даследаванняў.

Г. БАГАМОЛАЎ,
акадэмік АН БССР.

Чарговы дослед, Фота Я. ПЯСЕЦКАГА.

ЗДАЕЦЦА, зусім нядаўна

тая ці іншая вытворчасць атрымала новае абстацьця, а няўмольны час прымушае ўжо думаць пра лепшую эксплуатацыю гэтага абстацьця, пра яго ўдасканалванне і, нарэшце, пра рэканструкцыю.

І вось прадпрыемства атрымлівае заказ на новую машыну. Але перш чым ён паступіў сюды, заказчык сфармуляваў канструктарам неабходныя яму тэхнічна-эканамічныя і эксплуатацыйныя якасці новага вырабу.

Канструктары павінны даследаваць розныя мадэлі, ацаніць многія варыянты, перш чым задуманыя параметры машыны або станка «праявіцца» ў спецыфікацыях і чарцяжах праектна-канструктарскай дакументацыі.

Нарэшце, канструктарская дакументацыя гатова. Пачынаецца новы этап пошукаў. Цяпер у работу ўключаюцца заводскія тэхнолагі. Ім трэба адказаць на пытанне, як выпусціць выраб пры мінімуме затрат і выдаткаў у вытворчасці.

Вось які вялікі комплекс работ (ён называецца сістэмай тэхнічнай падрыхтоўкі вытворчасці — СТПВ) праводзіцца ў розных арганізацыях, перш чым з канвеера прадпрыемства пачнуць сыходзіць новыя машыны.

Не дзіва, што сістэма тэхнічнай падрыхтоўкі вытворчасці з'яўляецца адным з рашаючых звянаў, якія вызначаюць узровень і тэмпы навукова-тэхнічнага прагрэсу. Гэтай сістэме

цяпер удзяляецца асабліва ўвага з самых розных пазіцый: вядзецца рацыяналізацыя працы інжынераў, канструктараў і тэхнолагаў, павышаецца ўзровень стандартызацыі і нармалізацыі.

Трэба сказаць, што магчымасці для гэтага ёсць усюды. Развіццё матэматычных мета-

тэхнічнай кібернетыкі АН БССР, калектыў якога ўжо некалькі гадоў працуе над стварэннем тэарэтычных асноў аўтаматызаванай сістэмы тэхнічнай падрыхтоўкі вытворчасці, а таксама практычных метадаў і сродкаў аўтаматызацыі інжынернага праектавання. Вучоныя прапанавалі шэраг алга-

выкарыстоўваюцца, але і падбірае той, што патрабуецца для апрацоўкі данай дэталі. Калі ж такога няма, сістэма праектуе новы і адначасова афармляе адпаведную дакументацыю.

Сістэма аўтаматызацыі істотна мяняе сам характар праектнай дзейнасці. Вызваляючы інжынера ў значнай ступені ад разумова-фармальных функцый, ЭВМ тым самым стымулюе яго творчую дзейнасць. Трэба ўлічыць пры гэтым, што праграмы ЭВМ увасабляюць у сабе самыя дасканалыя метады праектавання, выкананне якіх уручную наогул немагчыма з-за іх складанасці.

Аўтаматызаванае праектаванне не толькі скарачае тэрміны і эканоміць працу канструктараў. Яно дае магчымасць ствараць вырабы з лепшымі, чым пры «ручным» праектаванні, характарыстыкамі.

Комплекснасць вырашэння праектнай задачы таксама мае свае перавагі. Так, вынікі праектавання тэхналагічных працэсаў апрацоўкі дэталей машын могуць быць адразу ж выкарыстаны на падрыхтоўцы праграм для станкоў з лічбавым праграмным кіраваннем.

Аўтаматызацыя праектна-канструктарскіх работ — важнейшая праблема кібернетыкі сённяшняга дня. З вырашэннем яе непасрэдна звязана паскарэнне тэмпаў навукова-тэхнічнага прагрэсу ва ўсіх галінах народнай гаспадаркі.

А. СЕМЯНКОЎ,
дырэктар Інстытута тэхнічнай кібернетыкі Акадэміі навук БССР.

СТВАРАЕЦЦА НОВАЯ МАШЫНА

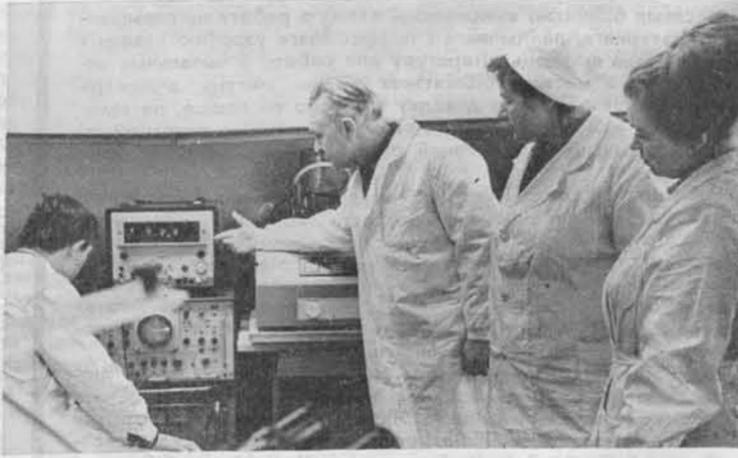
даў і сродкаў, вылічальная тэхніка адкрылі новую магчымасць для павышэння тэмпаў і якасці праектавання шляхам комплекснай аўтаматызацыі інжынернай працы.

ЭВМ у тэхнічнай падрыхтоўцы вытворчасці пачалі выкарыстоўвацца перш за ўсё для выканання складаных інжынерных разлікаў. Аднак працэс распрацоўкі сучаснага вырабу ўключае ў сябе на розных этапах, акрамя разлікаў, многія іншыя фазы. Тут і пошук інфармацыі, і праектаванне дэталей і вузлоў, і распрацоўка праектна-канструктарскай дакументацыі, і аналіз фізічных і матэматычных мадэлей, і выпрабаванне, кантроль і даводка доўгага ўзору вырабу. Усе гэтыя праблемы ў комплексе паспяхова вырашае Інстытут

рытмічных мадэлей працэсаў праектавання. У спалучэнні з комплексам тэхнічных сродкаў яны даюць магчымасць істотна скараціць тэрміны, знізіць кошт і павысіць якасць гэтай работы.

Укаранёная, напрыклад, на Мінскім заводзе аўтаматычных ліній сістэма аўтаматызаванага праектавання тэхналагічных працэсаў апрацоўкі зубчатых колаў дала магчымасць скараціць тэрміны ўсіх аперацый у 4—5 разоў. Аўтаматызацыя праектавання рэжучага інструменту на мінскіх аўтамабільным і трактарным заводах павысіла прадукцыйнасць працы інжынераў-тэхнолагаў у 30—50 разоў, а сабекошт праектавання знізіла ў 12—15 разоў.

Гэта сістэма не толькі вядзе каталог усіх інструментаў, якія

Беларускі інстытут удасканалвання ўрачоў у Мінску мае 32 кафедры, 3 курсы і вытворча-эксперыментальную лабараторыю, якія аснашчаны сучаснай апаратурай. Сёння гут працуюць 26 прафесараў і дактароў навук, 26 дацэнтаў і 53 кандыдаты навук. Штогод у інстытуце павышаюць сваю кваліфікацыю больш за дзве тысячы ўрачоў. **НА ЗДЫМКАХ:** 1. На занятках у групе мікрабіёлагаў. 2. Новы будынак інстытута. 3. У цэнтральнай навукова-даследчай лабараторыі. Фота К. ЯКУБОВІЧА.

У чытальную залу тэхнічнай бібліятэкі Магілёўскага заводу штучнага валакна прыходзяць рабочыя і служачыя. Да паслуг чытачоў дзiesiąты тысяч тамоў тэхнічнай літаратуры, часопісы, газеты, спецыяльныя выданні. **НА ЗДЫМКУ:** у чытальнай зале бібліятэкі.

Фота В. ДУБІНКІ.

Што? * Як? * Чаму?

МАСАВАЯ БІБЛІЯТЭКА

Першыя бібліятэкі на Беларусі вядомы з XI стагоддзя. Існавалі яны пераважна пры царквах і манастырах. Колькасць іх значна павялічылася пасля таго, як было вынайздзена друкарства.

Але простаму чалавеку кніга была недаступная. І нават калі ў сярэдзіне XIX стагоддзя ў буйнейшых гарадах Беларусі Мінску, Магілёве, Гродна, Віцебску пачалі стварацца публічныя бібліятэкі, большасць беларусаў былі пазбаўлены магчымасці карыстацца імі, бо былі непісьменнымі. Акрамя таго існавалі розныя абмежаванні для чытачоў: яны падзяляліся на разрады ў залежнасці ад памеру платы за карыстанне кнігамі. Бібліятэкі не падтрымліваліся ўрадавымі органамі і пастаянна адчувалі матэрыяльныя цяжкасці.

Вядома, што і сёння публічныя бібліятэкі ў многіх капіталістычных краінах існуюць на дабрачынныя ахвяраванні. Нядаўна, напрыклад, на франтоне будынка Нью-Йорксай публічнай бібліятэкі (дарэчы, яна лічыцца адной з самых буйных у Заходнім паўшар'і), што размешчана на рагу 42 стрыт і Пятай авеню, быў вывешаны плакат з заклікам: «Дапамажыце бібліятэцы выжыць! Уносьце ахвяраванні!» А газета «Нью-Йорк таймс» пісала, што лёс бібліятэкі поўнасцю залежыць ад «жменькі пастаянных ахвяравальнікаў або іх удаў».

У нашай краіне Вялікая Кастрычніцкая сацыялістычная рэвалюцыя адкрыла доступ народным масам да ведаў. Ужо за першыя гады Савецкай ўлады ў краіне былі праведзены буйныя пераўтварэнні ва ўсіх галінах жыцця, у тым ліку і ў галіне культуры. Кіруючыся ленінскімі палажэннямі аб культурнай рэвалюцыі, наша партыя і ўрад удзялялі і ўдзяляюць многа ўвагі бібліятэчнай справе. І калі ў першыя гады пасля грамадзянскай вайны ў Беларусі было 270 бібліятэк сістэмы Наркамсветы з фондам 1 316 800 тамоў, то ўжо ў 1941 годзе ў рэспубліцы налічваліся 4 172 масавыя бібліятэкі з фондам 5 027 900 кніг.

Усе гэтыя бібліятэкі былі поўнасцю разбураны, знішчаны і разрабаваны ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Іх узнаўленне пачалося пасля вызвалення Беларусі, летам 1944 года.

Цяпер у рэспубліцы створана шырокая сетка бібліятэк розных сістэм і ведамстваў: Міністэрства культуры БССР, прафсаюзаў, тэхнічных, сельскагаспадарчых, медыцынскіх, школьных бібліятэкі. У Беларусі працуюць цэнтральныя рэспубліканскія бібліятэкі па розных галінах ведаў. Напрыклад, Фундаментальная бібліятэка Акадэміі навук БССР імя Я. Коласа ўзначальвае шэраг навуковых бібліятэк, Урадавая бібліятэка імя М. Горкага—сетку тэхнічных бібліятэк і г. д. Адказнай за каардынацыю работы бібліятэк усіх сістэм і ведамстваў з'яўляецца Дзяржаўная бібліятэка БССР імя У. І. Леніна, якая з'яўляецца адным з буйнейшых кнігасховішчаў Савецкага Саюза. Яе кніжны фонд—звыш 5 мільёнаў экзэмпляраў.

Усяго ў рэспубліцы абслугоўвае чытачоў звыш 20 000 бібліятэк усіх сістэм і ведамстваў з агульным кніжным фондам 125 мільёнаў кніг, у тым ліку звыш сямі тысяч масавых бібліятэк. З іх амаль шэсць тысяч з кніжным фондам 35 мільёнаў экзэмпляраў знаходзяцца ў сельскай мясцовасці.

У Беларусі сёння практычна няма такога населенага пункта, які не абслугоўваўся б бібліятэкай. У сярэднім кніжны фонд сельскай бібліятэкі—7 тысяч экзэмпляраў. Невялікія вёскі ў 10—20 двароў абслугоўваюцца бібліятэкамі-перасоўкамі, у якіх на грамадскіх пачатках працуюць аматары кнігі.

Масавыя бібліятэкі выконваюць вялікую работу па павышэнню культурнага, палітычнага і прафесійнага ўзроўню савецкіх людзей. Яны выдаюць літаратуру для работы ў чытальных залах і дома. У масавых бібліятэках чытачы могуць атрымаць любую бібліяграфічную даведку самі або па пошце, па тэлефоне. Калі ў бібліятэцы няма неабходнай кнігі, то супрацоўнікі могуць пазычыць яе ў раённай, рэспубліканскай альбо ў іншай бібліятэцы.

Работнікі бібліятэк імкнуча знайсці найбольш кароткі шлях да розуму і сэрца чытачоў і не проста даць яму «духоўную ежу», а заразіць прагай да ведаў. Таму ў многіх бібліятэках створаны гурткі—агульнаадукацыйныя, бібліятэчныя, агра-тэхнічныя, замежных моў і г. д. Рэгулярна арганізуюцца выставкі кніг, канферэнцыі чытачоў, секцыі, семінары. Пры бібліятэках ствараюцца клубы, куткі працоўнай і баявой славы, праводзяцца сустрэчы з вядомымі людзьмі.

У бібліятэках працуюць людзі высокай культуры, якія любяць сваю справу. Большасць з іх мае сярэдняю спецыяльную адукацыю, многія—вышэйшую. Падрыхтоўка кадраў работнікаў бібліятэк вядзецца на бібліятэчным факультэце Мінскага педагогічнага інстытута імя М. Горкага і ў Магілёўскім бібліятэчным тэхнікуме. Ужо больш за тры гады працуе Рэспубліканскі інстытут павышэння кваліфікацыі работнікаў культуры.

Усе паслугі ў масавых бібліятэках у нашай краіне бясплатныя.

пішуць землякі

ЗЯМЛЯ СВЯТАЯ

Мая Беларусь! Як часта я ўспамінаю яе. Зімовыя завірухі і вясновае ўбранне зямлі, таямнічы шум бору і пяшчотная гаворка крынічкі, асенняе павуцінне ў блакіце неба і адлёт птушак у вярэй, мядовы пах яблык і песні жанок у полі—гэтая складанейшая сімфонія гукаў і фарбаў да скону не знікне з маёй памяці.

Першадрукар з Полацка Францыск Скарына доўгія гады вымушан быў жыць паза межамі Бацькаўшчыны, але сум па ёй быў яго пастаянным спадарожнікам. Нават звяры і птушкі, рыбы і пчолы к таму месцу, дзе нарадзіліся і былі ўскормлены, маюць вялікую ласку, пісаў вялікі беларус. Дык што казаць пра чалавека!

Згубіць Радзіму—згубіць самае дарагое. Людзі, што жывуць удалечыні ад яе, па-спова адміраюць. Нават Шаляпін, Рахманінаў, Бунін, Купрын нічога вялікага за мяжой не стварылі. Кожны з іх хварэў настыльгіяй, натхнялі ж іх толькі ўспаміны.

Радзіма—зямля святая! У ёй пахаваны нашы продкі, тут запісана наша гісторыя. За мяжой мы вучым дзяцей і ўнукаў роднай мове, расказваем пра гэту зямлю, каб яны ганарыліся сваім паходжаннем і продкамі.

У грамадстве, дзе мы жывём, пануе эксплуатацыя чалавека чалавекам. Працвітаюць нажыва, прагнасць, зайздасць. Капіталізм—гэта войны, у якіх гінуць мільёны базіўных людзей.

Пры новым грамадскім ладзе, які ўсталяваўся ў Савецкай краіне, людзі сталі гаспадарамі сваёй зямлі і свайго лёсу. Пры новай сістэме бясплатна адукацыя і лячэнне. Калі гаворыш амерыканцу, што на маёй Радзіме студэнту ва ўніверсітэце плаціць стыпендыю, а настаўнік за 48-дзённы летні адпачынак поўнасцю атрымлівае заробатную плату, ён з недаверам круціць галавой.

Мінулае беларускага народа—сацыяльны і нацыянальны прыгнёт, непісьменнасць і галеча. Сучасная Беларусь—свабодная самастойная дзяржава. Яна мае два ўніверсітэты, дзiesiąты інстытутаў, тэатры, аўтамабільныя і трактарныя заводы, сваю нафту і калійную соль. Чалавек не турбуецца: а што будзе заўтра, зараблю на кавалак хлеба ці не? Праца ў яго стала, на прафесіі. Усё яго жыццё вызначаюць бескарэспандэнтскія ўзаемадапамога, шчырасць і давер, калектыў-

нае вырашэнне самых складаных праблем.

Будучыня, безумоўна, належыць новай сістэме, сацыялістычнай. Тое, аб чым стагоддзямі марылі лепшыя розумы чалавецтва, сёння збываецца на маёй Радзіме.

Уладзімір КЛІШЭВІЧ.
ЗША.

СЯРОД ІХ

Я ПАМАЛІўСА

Атрымаў чарговую брашуру з бібліятэкі «Голасу Радзімы»—«Зялёнае хараство Беларусі» Мікалая Ражкова. Прачытаў не адрываючыся. Што за цудоўная кніжка!

Чароўнай беларускай моваю аўтар расказвае пра красу беларускіх лясоў. Гэта маленькая кніжка вабіць чытача, абуджае гарачую любоў да маці-Беларусі, твораць у душы тугу аб ёй, гарачае жаданне вярнуцца на ейнае мацярынскае ўлонне, каб разам з любімым народам працаваць, хадзіць у нашы цудоўныя лясы па ягады і грыбы... Гэтак прыгожа апісвае аўтар «ціхае палыванне»—шуканне баравікоў, быццам самых каштоўных скарбаў.

Чытаю пра розныя пароды дрэў у беларускіх лясах, пра дубы, і тут ураз у памяці Пушкін паўстае:

Гляжу ль на дуб
удзенный,
Я мысло: патриарх лесов
Переживет мой век
забвенный,
Как пережил он век

отцов...

І ўспамінаецца адвечны магутны дуб, які стаў адзінадушнікам сярод нашых кляшніцкіх палеткаў, непадалёку ад Васілішак у Шчучынскім раёне. Колькі якоў ён перажыў! Мой дзед Іван Рамашкевіч, бацька маці, які пражыў сто два гады, таксама не мог сказаць, колькі таму дубу гадоў. Цяпер дуба няма—вайна знішчыла волат, караля нашых палеткаў.

Калі аўтар гаворыць пра сасну і ельнік, то зноў у памяці паўстаюць лясы ў ваколіцах маёй роднай вёскі. Была ў нас паша для сельскага статку—«Галіна». За гэтай пашай уздымаўся прыгожы ельнік, а за ім красаваўся бор. Калі я пяць гадоў назад быў на Радзіме, то ўбачыў толькі аднаго волата з таго бору. Ля яго, нібы дзеці, унукі і праўнукі, раслі маладзья, здаровыя, поўныя жыцця і радасці ялінкі. Сярод іх я ўкленчыў і шчыра памаліўся за любімую маці-Беларусь і за Амерыку, за тое, каб нашы дзве вялікія краіны дайшлі да паразумнення і згоды дзеля іх узаемадобра і добра цэлага свету.

Старога бору каля маёй вёскі няма, але расце новы лес, красуе на карысць і радасць людзям. І зноў мне

ўспамінаецца цудоўны Пушкін:

И где мне смерть пошлет
судьбина?
В бою ли, в странствии,
в волнах?
Или соседняя могила
Мой примет охладельный
прах?
И хоть бесчувственному
телу
Равно повсюду
истлевать,
Но ближе к милому
пределу
Мне все б хотелось
почивать.
И пусть у гробового входа
Младая будет жизнь
играть,
И равнодушная природа
Красою вечною сиять.

Гэтакія думкі былі ў мяне заўсёды. Аднак ад слаўнай кніжкі Мікалая Ражкова ў мяне ўзрасло жаданне вярнуцца на Радзіму, на ўлонне мілай, любімай маці-Беларусі.

Іван ТАРАСЕВІЧ,
свяшчэннік.

ЗША.

НЕИЗГЛАДИМЫЕ

ВПЕЧАТЛЕНИЯ

Русские выходцы в Америке переживали радостные дни, когда Генеральный секретарь ЦК КПСС Леонид Ильич Брежнев находился в США.

А как встречали высокого советского гостя! Какой радушный прием ему был оказан! В те дни часто вспоминались слова, сказанные много лет назад Белинским о том, что необъятно пространство России, велики ее юные силы, беспредельна ее мощь, и дух замирает в трепетном восторге от предощущения ее великого назначения. Да, велик и славен наш народ, всеми силами добивающийся мира на планете.

Лично Леонид Ильич своим умом, тактом произвел неизгладимое впечатление на большинство американцев, как человек и политик. Честные американцы приветствуют предложение советского лидера жить в мире и дружбе, сотрудничать на взаимовыгодных началах.

Но это вовсе не значит, что все преграды преодолены. Было бы наивно думать, что враги социализма, враги мира и прогресса вдруг перестанут мешать поступательному движению вперед. Поэтому люди доброй воли, в каком бы уголке земли они ни жили, должны быть бдительными и всеми силами бороться с теми, кто хотел бы вернуть ушедшие в историю времена «холодной войны».

Анна и Гордей БУСЬКО.
США.

«Голас Радзімы»

№ 49 [1311]

ШАНОУНЫЯ спадары і спадарыні! Канадзійска-амерыканскую рэпрэзэнтатывную нараду «Хвілёлёгія на экзылі», на якую запрошаны палітычныя змагары, сведамыя беларусы, ведамыя літаратары і доктары беларусістыкі, мяркуючы лічыць адчыненай!

Сказаўшы так, Станіслаў Станкевіч шпарка ўскінуў руку для прывітання, і прысутныя грывнулі:

— уз'юдзіўся раптам айцец Алімп. — Біблію папсаваў! Непрызвтае слова ўсадзіў у пераклад!

— Цішэй, святы айцец!

— Што цішэй! — падскочыў Хмара, трасучы перад носам Ст. Станкевіча «Бявой ускалосся». — З Янкі дальмэчэр, як з кілбасы свярдзёлак. Найлепшая мова ва «Ускалосі»!

— Не дальмэчэр, а пера-

— ...у нашай мове могуць экзыгэнцаваць полёнізмы, германізмы, архаізмы, дыялектызмы, толькі не русызмы. Таму правідлова будзе не д'ябал, а шайтан, не гасподзь бог, а спадар бог. Бо д'ябал і гасподзь — па-расейску, а ўсё расейскае мы мусім звальчаць.

Айцец Алімп аж пачырванеў.

— Спадар бог і спадар

вядуць да камунізму, — да даў Ст. Станкевіч.

Тут падаспеў Рыгор Крушына:

— І кірыліца, хоць ёю карыстаўся Пранцысь Скарына, туды вядзе. Русыфікатары знялі лацінцу з ужытку, а яна ж бліжэй да вольнага Захаду, чымся кірыліца.

— Спадар - бог - спадар - Стан... — енчыў айцец.

— Перажагнайцеся і зра-

— А як наконт эль? — спытаў Піліп з канпель.

— Эль гучыць па-заходняму, эл — па-расейску. Прэч з элі Маскалі мяккі знак дыскрымінуюць. Яны зрабілі беларусам толькі адну ўступку: пакінулі мяккі знак у бюстгальтары.

— Ой, бязбожнік! — войкнуў айцец Алімп.

— Дык там жа і павінна быць мякка! — хорам падалі голас спадарыні.

— Ой, гэрэзыя!

Ст. Станкевіч удакладніў лінію:

— Чым лапцюжней, тым больш па-беларуску.

— Як у Хмары, — трапна ўдакладніў той, што з канпель.

А Хмара:

— Спіхніце, янычары, агенты СІ-Ай-Эй!

— Не трэба ачарняць СІ-Ай-Эй! — разануў спадар Зубкоўскі. — Вашамосьць таксама пыскі ў пушку мае.

— Кінь гіронію, а то гэпну! — падняў кулак Хмара.

Гэткім чынам лінгвісты-антыкамуністы абмяркоўвалі пытанні сваёй «экзыльнай хвілёлёгіі». А калі грамадзей з Таронта яшчэ раз паабяцаў гэпнуць, Ст. Станкевіч вымушаны быў аб'явіць канец «рэпрэзэнтатывнай нарады». Пасля яе пайшла даўно ўсім вядомая і зусім не цікавая грызня, дзе пачалі ўжываць гэткую лексіку, што спадарыні на чале з айцом Алімпам вымушаны былі ўцякаць, пазатыкаўшы вушы.

Я там не быў, мёд-віскі не піў, нарады такой не слухаў, усё гэта я... Не, не прыдумаў. Словы і думкі грамадзей, якія вы знайшлі ў фельетоне, можна знайсці ў канадскай і амерыканскай нацыяналістычнай прэсе. Айцец Алімп і Рыгор Крушына не дадуць зманіць.

Уладзімір БЯГУН

ПАРАД Грамадзей

ФЕЛЬЕТОН

кладчык, — паправіў яго Станкевіч.

— Як захачу! — агрызнуўся Хмара. — Ты сам мовы не ведаеш.

— Ты ведаеш... Ва «Ускалосі» напісаў: «Гнеў прад модай не здрыснёны сьветазорыць вобразам». Гірса ў цябе, а не ўскалось. Сорам...

Нарада скасабочылася. Гістарычны сэнс ад агульнага «хві» знік. Каб прымірыць антаганістаў, падняўся Янка Станкевіч:

— Супакойцеся, спадары! Нягледзячы на пярэчанні айца Алімпа, я пераканаю вас у неабходнасці рэформы мовы. У нашай вялікалітоўскай мове...

Тут Хмара:

— Не вялікалітоўскай, а вялікалетувіскай.

Станкевіч? Ці такое панібратства ў тытулаванні дапушчальнае? Ніколі! Гэта святатацтва!

— А ты што, хацеў расейскае «гасподзь»? — напіраў Янка. — Так мы і да таварыша дакоцімся.

— Дзева Марыя!..

А Янка:

— Не дзева, а дзеўка.

— Гэрэтык! — кіпеў айцец. — Ен прарока Іярэмію Ярэмкай, а прайца Аўраама Аўрамчыкам назаве. Багухольства!

А Янка — сваё:

— І дакаціўшыся да таварыша, назавём сябе беларусамі? Што атрымаецца? Бела-рус, рус, рускі, расейскі. Во якая русыфікацыя!

— Русызмы найпрасцей

зумеце: нам нельга капітуляваць перад Масквой, — гнуў сваё Крушына. — Ці ведаеце вы, што яна беларусам «е» навязала? Замест «газета», «Мэксіка», «камэдыя» беларусы цяпер няправільнае ме гавораць. Мы павінны адбіць інвазыю расейскага «е» і адстаяць суверэнітэт вялікалітоўскага «э».

— Не мекаць, а мэкаць? — Во-во: мэкаць і бэкаць — наша палітыка. Бо беларусы на Бацькаўшчыне занадта адукаванымі сталі. Цягні архаізмы, адкопвай дыялектызмы, вынось са сметніка ўсё старое і зашмальцаванае — гэткая наша нацыяналістычная лінія ў галіне беларускай хвілёлёгіі.

Ля парку імя М. Горкага ў Мінску.

Фотаэцюд К. ЯКУБОВІЧА.

НАЦЫЯНАЛІСТЫЧНЫЯ ПАДКОПЫ «СВАБОДЫ»

У выдавецтве «Беларусь» хутка выйдзе з друку кніга беларускага журналіста Анатоля СТУКА «Перадачы вядзе ЦРУ», якая прысвечана выкрыццю імперыялістычнай прапаганды і, у прыватнасці, падрыўнай радыёстанцыі «Свабода». Адзін з раздзелаў гэтай кнігі, у якім гаворыцца пра нацыяналістычную дзейнасць амерыканскай радыёстанцыі, накіраваную супраць Савецкай Беларусі, мы прапануем увазе чытачоў «Голасу Радзімы».

Адносна апошніх падзей, звязаных з дзейнасцю радыё «Свабода» ў Нью-Йорку, кажуць, пайшла такая пагалоска. Неўзабаве пасля таго, як з публічнай заявай выступіў сенатар Кейс, кіраўнік Камітэта радыё «Свабода» Хоўланд Х. Сарджэнт паклікаў сваіх блізкіх памочнікаў і выказаў такое меркаванне:

— Ці не падумаць нам пра новую шылду?

— Вы маеце рацыю, містэр Сарджэнт,

— падтрымаў яго адзін з членаў камітэта. — Але заадно, — заўважыў ён не без іроніі, — ці не варта нам падумаць і пра склад, дзе мы маглі б захоўваць шылды. Шкода іх выкідаць. Гэта ўсё ж такі наша гісторыя.

Для такой пагалоскі, а тым больш для іроніі ёсць усе падставы. Не ўпершыню кіраўнікам камітэта, у падначаленні якога знаходзіцца радыёстанцыя, даводзіцца мяняць вонкавае аблічча сваіх аргани-

зацый, а разам з тым і шылды, ствараць усё новыя і новыя версіі, каб увесці ў зман сусветную грамадскасць наконт іх дзейнасці і той місіі, якая на іх ускладзена. Толькі на пачатку, калі гэтыя падрыўныя арганізацыі рабілі свае першыя крокі, іх кіраўнікі не лічылі патрэбным утойваць свае планы і намеры. Яны вынікалі ўжо з саміх назваў арганізацый — Амерыканскі камітэт вызвалення ад бальшавізму, Радыё «Вызваленне». У камітэце час ад часу збіраліся яго члены сумесна з прадстаўнікамі ЦРУ, каб разгледзець прапановы найбольш «компетэнтных і дасведчаных» спецыялістаў па савецкіх справах, што яшчэ патрэбна зрабіць, каб грамадзяне Савецкай краіны аб'явілі вайну бальшавікам.

Сёй-той у Белым доме ў гэты час размахваў атамнай бомбай і не саромеўся ваяўнічых заклікаў. Іх падхоплівалі спрытныя служкі, што сядзелі ў Мюнхене, і патокі бруднай ляякі, а таксама розныя «рэкамендацыі» ляцелі ў эфір. Так было. І гэта лічылася добрым тонам. Потым давялося шылду змяніць. Прэзідэнт Джон Кенэдзі прызнаў, што дактрына «вызвалення» не апраўдала сябе. Замест ранейшых шылдаў з'явілася: Камітэт радыё «Свабода» і Радыё «Свабода». Маўляў, бяскрыўдныя арганізацыі, якія заклапочаны ідэяй «свабоды і роўнасці», распаўсюджваннем «аб'ектыўнай інфармацыі». Гэта для сусветнай грамадскасці, для таго, каб зменшыць незадавальненне ў Заходняй Германіі, на тэрыторыі якой знаходзіцца ра-

дыёстанцыя. У інструкцыях, якія прызначаліся для яе работнікаў, не было ні слова аб тым, што камітэт адмаўляецца ад сваіх ранейшых намераў. Пункт, якім вызначалася канчатковая мэта, заставаўся непахісным: «Замена існуючай сістэмы ў Савецкім Саюзе».

Упершыню па-сапраўднаму ўстрываліся кіраўнікі камітэта, калі факты аб падрыўнай дзейнасці радыёстанцыі і фінансаванні яе Цэнтральным разведвальным упраўленнем сталі прадметам абмеркавання ў друку, а потым на капітальскім узгорку. Але ў сэрцах жыла цвёрдая ўпэўненасць, што ў абарону дзейнасці радыёстанцыі грудзямі стануць дзярждэпартамент, гаспадары Белага дома.

Так і выйшла. Прэзідэнт ЗША Рычард Ніксан не толькі блаславіў на далейшую падрыўную дзейнасць радыёстанцыі «Свабода» і «Свабодная Еўропа», але «прапанаваў павялічыць асігнанні на 1973—1974 фінансавы год на 15 працэнтаў». Пра гэта з вялікім задавальненнем паведаміла «Свабода» 2 лютага 1973 года. Такім чынам, выдаткі з дзяржаўнай казны на абедзве радыёстанцыі складуць 44 мільёны 640 тысяч долараў.

Што ж датычыць сусветнай грамадскасці, яе пратэстаў, то ў дзярждэпартаменце і яго давераных з камітэта ёсць гэтовыя довады, да якіх яны звяртаюцца ўсялякі раз, калі навісае пагроза: «Што вы, наша арганізацыя ўжо даўно не тая,

[Працяг на 6-й стар.]

якой была раней. Яе дзейнасць ужо больш не накіроўваецца на «зваржэнне, ліквідацыю камуністычнага рэжыму», а падпарадкавана справе «ўмацавання ўзаемаразумення паміж народамі». Верхаводамі камітэта настойліва ствараецца міф аб новай «Свабодзе», якая нібыта стала дабрачыннай арганізацыяй, што распаўсюджвае «аб'ектыўную інфармацыю аб фактах і падзеях».

Чаго варты гэты міф, паказваюць апублікаваныя ў пачатку 1973 года ў аўстрыйскай газеце «Фольксштyme» сакрэтныя амерыканскія інструкцыі, якімі вызначаецца канкрэтная дзейнасць радыёстанцыі, у тым ліку і так званая «Кіраўніцтва па арганізацыі палітычных перадач радыёстанцыі «Свабода». Паводле паведамлення газеты, «кіраўніцтва» налічвае паўсотні старонак густага тэксту. Яго падпісаў 15 сакавіка 1971 года прэзідэнт Камітэта радыё «Свабода» Хоўланд Х. Сарджэнт. У ім падрабязна выкладзены бліжэйшыя і канчатковыя падрыўныя мэты радыёстанцыі «Свабода», яе бягучыя задачы, метады і прыёмы работы.

Якія ж галоўныя мэты вызначае гэты дакумент? Вось яны: «Мэта перадачы інфармацыі і ідэй мае на ўвазе натхніць народы Савецкага Саюза на замену існуючай сістэмы... Мы павінны дапамагчы слухачам дзейнічаць больш эфектыўна, каб замяніць існуючую савецкую сістэму».

Падбурхотчыкі не трацяць надзеі шляхам «паступовай эвалюцыі», што будзе накіроўвацца Захадам, вярнуць савецкі народ да эксплуатацыйскага ладу і навязаць яму так званы «некапіталізм». Гэтым мэтам цалкам адпавядае і набор ідэалагічных адмычак, што рэкамендуецца «кіраўніцтвам»: «Радыёстанцыя аказвае палітычны ўплыў і садзейнічае эвалюцыі савецкага грамадства шляхам падкідвання неабходных ідэй і інфармацыі... Мы павінны дабрацца да «патрыётаў рэжыму» і прымусіць іх сумнавацца ў савецкай сістэме і ў дзеяннях савецкага ўрада...»

Словам, няма амаль ніякай розніцы паміж «кіраўніцтвам» цяперашнім і ранейшым, якое было падпісана 12 мая 1965 года.

«Фольксштyme» звяртае ўвагу на тую акалічнасць, што новае «кіраўніцтва» было распрацавана напярэдадні 50-годдзя ўтварэння СССР. Акрамя таго, што даваліся падрабязныя рэкамендацыі наконт таго, як ставіцца да вырашэння нацыянальнага пытання ў Савецкім Саюзе, была падрыхтавана спецыяльная дырэктыва, на падставе якой рабілася большасць артыкулаў, што павяліліся ў буржуазным друку ў дні святкавання юбілею. «Уся хлусня, распаўсюджаная нью-йоркскім цэнтрам радыёстанцыі, і ўключаныя ў яе дырэктывы і спецыяльныя ўказанні і рэкамендацыі, — піша «Фольксштyme», — пачынаючы ад «штучных і напружаных адносін паміж народамі Савецкага Саюза» і канчаючы слаўтай байкай «русіфікацыі», аказаліся на старонках буржуазнай прэсы, якая адразу падключылася да гэтай кампаніі».

Такая ўсеагульная цікавасць да жыцця і «ўнутранага праблем» народаў Савецкага Саюза невыпадковая. Нашы ідэалагічныя праціўнікі добра разумеюць, што сіла і моц першай у свеце сацыялістычнай дзяржавы — у адзінстве, згуртаванасці савецкіх народаў. І наўрад ці можна разлічваць на поспех псіхалагічнай вайны перад наяўнасцю гэтага адзінства.

Толькі як разбурыць гэта адзінства? Адзін з «савецкіх экспертаў» — экс-дырэктар Цэнтра сярэднеазіяцкіх даследаванняў у Лондане падпалкоўнік у адстаўцы Дж. Уілер у сваёй кнізе «Сучасная гісторыя Савецкай Сярэдняй Азіі» піша: «Паколькі ўсе краіны заходняга блоку разглядаюць Савецкі Саюз у якасці патэнцыяльнага ворага, то яны зацікаўлены ў магчымасці нацыяналізму ўнутры Савецкага Саюза. Яны мяркуюць, што шырокае распаўсюджванне нацыяналістычных выступленняў прывяло б да падрыўу стратэгічнага і эканамічнага становішча СССР».

Такім жа шчырым аказаўся і яшчэ адзін вяршальнік псіхалагічнай вайны Сульцбергер, які 1 красавіка 1970 года пісаў у «Нью-Йорк таймс»: «У такіх варажых раёнах, як Савецкі Саюз і яго блок — Арганізацыя Варшаўскага Дагавору, мы з захопленнем падтрымліваем нацыяналізм... Захоўванне нацыяналізму ва Усходняй Еўропе не толькі ажыўляе падспудную варажасць паміж рускімі і іх саюзнікамі, але і паміж рускімі і некаторымі з іх суграмадзян...»

Такім чынам нацыяналізм — воль той траянскі конь, з дапамогай якога імперыялізм спадзяецца атрымаць перамогу ў ідэалагічнай барацьбе, «падарваць стратэгічнае і эканамічнае становішча СССР». Адсюль неадольнае імкненне ўстанавіць кантакты «са шматлікімі нацыянальна-сцімі Савецкага Саюза». У тыя гады, калі нью-йоркскі аддзел узначальваў Жэне Сосін, вяліся перадачы на 16 мовах народаў Савецкага Саюза. Цяпер ужо на 22 мовах, у тым ліку для такіх невялікіх народаў, як адыгейскі, асяцінскі і інгуш-

скі, татарскі, башкірскі. На радыё «Свабода» створаны армянская, азербайджанская, беларуская, грузінская і украінская рэдакцыі, якія абавязаны «выступаць з пункту гледжання» гэтых народаў.

У «Асноўным кіраўніцтве» сцвярджаецца, што «нацыянальнае пытанне застаецца і будзе заставацца адным з найбольш слабых месц савецкай сістэмы». Цяжка паверыць, што той, каму належаць гэтыя радкі, не ведае сапраўднага становішча, не знаёмы з тым, як на самай справе канчаткова вырашана нацыянальнае пытанне ў нашай краіне.

З перадач радыёстанцыі «Свабода», асабліва якія вяліся напярэдадні 50-годдзя юбілею ўтварэння СССР, вынікае, што вялікая ўвага надаецца фальшывай трактоўцы першага перыяду гісторыі нацыянальнага будаўніцтва ў нашай краіне, гісторыі стварэння Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік. У асноўным вызначыліся тры тэзісы, якія найбольш шырока выкарыстоўваюцца: 1. Сацыялістычная рэвалюцыя была навязана наро-

Калі да горла селяніна раней цягнуліся дзве рукі, каб вырваць з яго апошні здабыты мазалём кавалак хлеба, то цяпер іх стала чатыры. І беднаму, змарданаванаму селяніну нічога не заставалася рабіць, як брацца за сякеру альбо вілы і ісці вайной на сваіх прыгнятальнікаў. Па далёка няпоўных даных, на працягу 1905—1916 гадоў у Беларусі адбылося 2 648 сялянскіх выступленняў супраць памешчыкаў і кулакоў. Як жа пасля гэтага можна гаварыць аб класавай гармоніі?

Калі ўзяць рабочы клас, то к 1917 году ён таксама аформіўся ў сур'ёзную сілу. У пачатку XX стагоддзя ў Беларусі было ўжо больш за 600 тысяч наёмных рабочых, у тым ліку 70 тысяч фабрычна-заводскіх і чыгуначных рабочых, 150 тысяч сельскагаспадарчых рабочых, 100 тысяч рабочых дробных майстэрняў, 300 тысяч рабочых-адыходнікаў.

Кожнаму школьніку вядома, што рабочы клас Беларусі веў барацьбу за свае правы і свабоду ў цеснай сувязі з рабочым класам Расіі і пад непасрэдным кіраўніцтвам яго перадавога атрада —

Анатоль СТУК

НАЦЫЯНАЛІСТЫЧНЫЯ ПАДКОПЫ «СВАБОДЫ»

дам нацыянальных ускраін і праводзілася ўразрэз з іх каранямі інтарэсамі; 2. Савецкі ўрад пазбавіў права самім народам вырашаць свой лёс; 3. Савецкая федэрацыя і аўтаномія — не што іншае, як фікцыя.

Гэтыя тэзісы, канешне, не новыя і не з'яўляюцца вынаходствам самой радыёстанцыі. Іх можна знайсці ў працах некаторых амерыканскіх гісторыкаў, у прыватнасці Парка, Пайпса, Бахгорна, Вейкера і іншых, якія падначалілі сваю «навуковую» дзейнасць інтарэсам імперыялізму. Але гэта зусім не азначае, што такія тэзісы механічна пераносіцца ў перадачы, адрасаваныя на Савецкі Саюз. Яны хутчэй за ўсё з'яўляюцца адпаведнымі пунктамі, служаць тымі схемамі, на аснове якіх будуецца перадача.

Давайце паглядзім, у якой трактоўцы падаецца вырашэнне нацыянальнага пытання ў Беларусі. Паводле сцвярджэння «Свабоды», Вялікая Кастрычніцкая рэвалюцыя была чужой беларускаму народу, яе «прывнесла на сваіх шытах шматлікая руская армія, якой была неадводна Беларусь».

Аргументы такія: «Беларускі край спрадвечу ўяўляў аднародную сялянскую масу, дзе заўсёды панавалі мір і спакой, не было класаў, класавай барацьбы. Так што для здзяйснення рэвалюцыі не было адпаведных умоў, а імяна рабочага класа і процілеглай сілы — капіталізму, як гэта вынікае з ленинскай тэорыі рэвалюцыі». Той, хто хоць крыху знаёмы з ленинскім вучэннем, пэўна ж ведае пісьмо Леніна, адрасаванае меншавіку Суханаву, які выказваўся прыкладна ў такім жа плане, як цяпер радыёстанцыя «Свабода». «Для пабудовы сацыялізму, кажаце вы, патрэбна цывілізаванасць, — пісаў Ленін. — Вельмі добра. Ну, а чаму мы не маглі спачатку стварыць такія перадумовы цывілізацыі ў сябе, як выгнанне памешчыкаў і выгнанне капіталістаў, а потым ужо пачаць рух да сацыялізму?»

Ды і блізкага нічога не было ад той «ідэілыі брацтва і класавога міру» ў беларускай вёсцы, як гэта выдаюць наёмныя прапагандысты з Мюнхена.

Ніхто, вядома, не будзе аспрэчваць, што Беларусь была аграрным сялянскім краем, але ніколі наш народ не быў аднародным, а тым больш напярэдадні Кастрычніцкай рэвалюцыі. Ужо з пачатку 60-х гадоў XIX стагоддзя пачала вызначацца рэзкае маёмасная дыферэнцыяцыя сялянства. А ў пачатку XX стагоддзя, як устанавіў беларускі савецкі гісторык К. Шабуня, у Беларусі было 61 працэнт бядняцкіх двароў, 28 працэнтаў — сярэдняцкіх двароў і 11 працэнтаў — кулацкіх двароў. Л. Ліпінскі і Я. Лук'янаў у сваёй працы «Сялянскі рух у Беларусі ў перыяд паміж дзвюма рэвалюцыямі» прыводзяць такія даныя: сярод беларускіх сялян было тады 1 136 кулакоў, якія, акрамя надзельнай зямлі, мелі больш чым па 100 дзесяцін купчай зямлі, а 114 з іх мелі больш чым па 500 дзесяцін купчай зямлі.

Як бачым, некаторыя з кулакоў становіліся ўпоравен з буйнымі землеўласнікамі — памешчыкамі, у руках якіх знаходзілася асноўная частка зямель.

партыі большавікоў. У Мінску адбыўся і з'езд РСДРП, які заклаў асновы ленинскай партыі, што аб'явіла непрымірную вайну царызму, памешчыкам і капіталістам.

Гарматны выстрал «Аўроры» з'явіўся сігналам і для выступлення рэвалюцыйных мас Беларусі.

Неўзабаве пасля рэвалюцыі, калі большавікі Беларусі збіралі сілы для адпору германскім акупантам, беларускія нацыяналісты 25 сакавіка 1918 года апублікавалі тэкст так званай «Устаўной граматы», у якой выступілі супраць Савецкай улады і абвясцілі «незалежнасць» Беларусі. А роўна праз месяц кіруючая група нацыяналістаў паслала германскаму кайзеру тэлеграму, у якой прасіла далучыць Беларусь да Германіі. Так, на суперак волі беларускага народа, нацыяналісты збіраліся аддаць яго ў рабства, ператварыць Беларусь у калонію, абы не дапусціць вяртання Савецкай улады.

Невядома, на што разлічваюць на радыёстанцыі «Свабода», калі спрабуюць з дня 25 сакавіка зрабіць культ нацыянальнага беларускага свята. Кожны год у гэты дзень і напярэдадні ў Мюнхене гучаць узнёслыя словы аб тых «незабытых» днях, калі Беларусь нібыта атрымала сваю «сапраўдную» незалежнасць, а кучка нацыяналістаў, якая «мела шчасце ачолюць Беларускую народную раду» — так называўся самазваны ўрад — выдаецца за нацыянальных дзеячў, якія карысталіся «безраздзельным даверам і падтрымкай усяго народа».

Калі зайшла гаворка пра «давер», то вярта прыгадаць выбары ў канцы лістапада 1917 года ва Устаноўчы сход. Так, па Мінскай выбарчай акрузе з 900 тысяч выбаршчыкаў за спіс Беларускай сацыялістычнай грамады, дзе гняздзіліся нацыяналісты, галасавала толькі 2 988 чалавек, у той час як за большавікоў — амаль 600 тысяч чалавек. Незаўдольным было становішча беларускіх нацыяналістаў і там, дзе большавікі не атрымалі большасці галасоў. У Гомелі нацыяналісты, напрыклад, сабралі 1,25 працэнта, а большавікі — 30 працэнтаў усіх галасоў. Вось і давер! Навошта ж тады стараецца «Свабода» навесці глянec на БНР і так кляпатліва рэкламуе дзейнасць яе завадатараў? Ды і не адна. Свае палугі нярэдка з вялікай гатоўнасцю прапануюць і некаторыя высокапастаўленыя чыноўнікі і кангрэсмены з Вашингтона.

Не без гонару ў адной з перадач паведамлялася: «Ужо стала традыцыяй, што толькі год, калі беларусы Амерыкі (толькі не гаворыцца якія беларусы, а трэба было б!) адзначаюць угодкі абвясчэння незалежнасці Беларускай народнай рэспублікі, сенатары і кангрэсмены складаюць з гэтай нагоды прамовы ў кангрэсе Злучаных Штатаў. Прамовы гэтыя змяшчаюць у афіцыйным урадавым выданні стэнаграфічных справаздач дзейнасці кангрэса... і іх можна прыдаць за паўтара долара».

Не надта ўжо дорага цэнняцца і шкада, што некаторыя кангрэсмены не вельмі разборлівыя. Калі б яны прыгледзеліся, то ў першых радах беларусаў, якія адзначаюць «угодкі абвясчэння Беларускай народнай рэспублікі», убачылі б не толькі ўцалелых здраднікаў, што збіра-

ліся цалаваць рукі германскаму кайзеру Вільгельму, але і тых, хто ў часы фашысцкай акупацыі атрымаў ад гітлераўцаў зброю і гоісаў з ёю па беларускіх вёсках, адпраўляючы на катаргу ў Германію моладзь і ставячы да сценкі непакорлівых. Ubачылі б на іх руках кроў сапраўдных беларусаў, якія змагаліся за свабоду і незалежнасць сваёй Радзімы. Але на якія ахвяры, на якую здзелку са сваім сумленнем не пойдзеш, калі ў душы тваёй таксама дух антысавецкага, калі віруе гарачае, неадольнае жаданне ўнесці свой уклад у распаўсюванне антысавецкай прапаганды, дапамагчы давесці, што «сённяшняя дзяржаўнасць Беларусі — гэта фікцыя».

Устанаўленне Савецкай улады ў Мінску на другі дзень пасля ўзяцця ўлады большавікамі ў Пецярбургу, а ў кастрычніку-лістападзе ў многіх іншых гарадах Беларусі — найлепшае абвясчэнне выдумак радыёстанцыі і яе кансультантаў аб экспарце рэвалюцыі з Масквы салдатамі Заходняга фронту. Далёка не так выглядае і абвясчэнне БССР, як гэта імі трактуецца. Яно адбылося якраз у той час, калі завадатары БНР, выкінутыя з Беларускай зямлі разам з кайзераўскімі войскамі, пад апекай і аховай якіх яны знаходзіліся, гоісалі з Лондана ў Вашынгтон, шукалі дапамогі і апекі ў Лойд-Джорджа і Вільсана. Масква ж не толькі не была супраць утварэння Беларускай суверэннай савецкай дзяржавы, а, наадварот, указала на няправільную пазіцыю Паўночна-Заходняга абласнога камітэта РКП(б), які прытрымліваўся думкі, што стварэнне суверэннай Савецкай Беларусі можа дапамагчы міжнароднаму імперыялізму задзішыць сацыялістычную рэвалюцыю ў краі. Менавіта У. І. Ленін, ЦК РКП(б) указалі на гэта Паўночна-Заходняму камітэту РКП(б) і адобрылі пазіцыю Мінскага Савета і шэрагу іншых Саветаў, якія выказаліся за стварэнне суверэннай Беларускай Савецкай Рэспублікі. Менавіта з Масквы, з ЦК РКП(б) у Смаленск, які ў той час быў цэнтрам Паўночна-Заходняй вобласці, была паслана тэлеграма, у якой поўнасцю адабралася ідэя ўтварэння Беларускага ўрада. Пазней сакратар Паўночна-Заходняга камітэта большавікоў В. Кнорын успамінаў, што камітэт змяніў пазіцыю пад уплывам ЦК партыі. «Незалежнасць Беларусі была прынята па прапанове ЦК РКП», — пісаў ён.

Час, калі ствараліся першая незалежная Беларуска і іншыя савецкія рэспублікі, як вядома, быў нялёгкі. У памяці яшчэ жылі дні германскай акупацыі, якія прынеслі столькі пакут беларускаму народу. А да ўсяго гэтага — голад, разруха і няспынныя падкопы ўнутранай контррэвалюцыі, знешніх ворагаў, якія не пакідалі надзеі павярнуць няёмальны ход гісторыі назад. Натуральна, што ў асяроддзі народных мас, якія ішлі за партыяй большавікоў, усё больш і больш выспявала думка: толькі аб'яднаўшы свае сілы, сваю волю, свае намаганні, энергію, матэрыяльныя і прыродныя рэсурсы, можна стаць на ногі, можна адстаяць заваёвы Вялікага Кастрычніка.

У сувязі з гэтым уяўляе цікавасць расшэнне, прынятае на першым з'ездзе Саветаў Беларусі 2 лютага 1919 года. У ім было запісана: «Савецкая Беларусь, якая самавызначылася на руінах прыгоннай царскай Расіі, прызнае неабходным устанавіць цесныя эканамічныя і палітычныя сувязі са сваім старэйшым братам — Расійскай Савецкай Рэспублікай, якая аказала Беларускай рэспубліцы істотную дапамогу пры аднаўленні яе разбуранай гаспадаркі».

У Савецкай Расіі, з рабочым класам якой была непарыўна звязана ўся гісторыя рэвалюцыйнай барацьбы ў змрочныя часы царызму, беларускі народ бачыў надзеянага саюзніка, ад якога ён зможа атрымаць шчырую сяброўскую дапамогу.

У гэтым беларускі народ яшчэ раз пераканаўся ў дні чорнай навалы замежнай інтэрвенцыі. Ён не застаўся тады адзіночкі. Дапамога Савецкай Расіі адыграла рашаючую ролю ў выгнанні з Беларускай зямлі нямецкіх захопнікаў. І яшчэ не менш важная акалічнасць. Рускі пралетарыят даў народам прыклад сапраўды дэмакратычных сацыяльных пераўтварэнняў, а Расійская Федэрацыя з'явілася першым удавым узорам шматнацыянальнай дзяржавы на новых, савецкіх прынцыпах. Таму роля Расіі, як цэнтра палітычнага і сацыяльна-эканамічнага жыцця ўсіх частак былой царскай імперыі, была аднадушна прызнана народамі, і ўсе яны ахвотна пагадзіліся замацаваць аб'яднанне з ёю ў юрыдычных актах — саюзных дагаворах.

Дагавор аб уступленні Беларускай Савецкай Рэспублікі ў гаспадарчы і ваенны саюз з РСФСР быў падпісан у 1921 годзе. Некалкі раней такі ж дагавор быў заключан паміж УССР і РСФСР.

Саюз, які ўзнік у выніку заключаных у 1920—1921 гады дагавораў, яшчэ больш замацаваў сапраўды раўнапраўнае і добраахвотнае адзінства суверэнных савецкіх рэспублік на аснове федэрацыі.

[Заканчэнне ў наступным нумары]

«СЛОВА-ГАРТ, СЛОВА-КЛІЧ, СЛОВА-БОЙ»

ПІЛІПУ ПЕСТРАКУ — 70 ГОД

Есць людзі, у якіх цікавая і ў пэўным сэнсе багатая біяграфія, але жыццё іх не можа адлюстравіць пэўны перыяд ці нават пэўны момант у гісторыі народа. Біяграфія, усе гадоўныя падзеі жыцця Піліпа Пестрака адбіваюць цэлую вялікую эпоху. Усё жыццё Пестрака было з народам, у цэнтры барацьбы.

Першая сусветная вайна, нямецкае наступленне выгналі сям'ю Пестракоў, як і многія тысячы іншых беларусаў, з роднай вёскі Сакоўцы на Брэстчыне. Дарэчы, паэтычна ўзнёсла юнак апынуўся на бязмежных прасторах Расіі. Там удыхнуў жыццятворны вецер рэвалюцыйнай буры, вецер Кастрычніка. Вучоба на бібліятэчных курсах, на першым савецкім рабфаку, у Самарскім універсітэце загартавала хлопца. Загартавала так моцна, што пасля ўжо нішто не магло зламаць Пестрака, патушыць агонь ленинскіх ідэй у яго сэрцы, сцішыць рэвалюцыйны страсць, — ні зварот з Савецкай Расіі ў панскую Польшчу, ні трагедыя ў сям'і, калі за адзін тыдзень тыф забраў бацьку, брата і сястру, ні беднасць, што прымусіла шукаць заробак, каб карміць сям'ю, бо зямля пракарміць не магла, ні непамерная цяжкая праца на лесалінях, ні служба ў польскай арміі і спакусы начальства зрабіць адукаванага разумнага хлопца афіцэрам...

Не, не мог той, хто зведаў волю, стаць афіцэрам арміі, якая ахоўвала інтарэсы памешчыкаў і капіталістаў. Пестрака цягнула ў іншую армію — у вялікую армію рэвалюцыянераў, змагароў за сацыяльнае і нацыянальнае вызваленне роднага народа.

У 1926 годзе Піліп Пестрак уступае ў рады Камуністычнай партыі. А праз колькі месяцаў — першы арышт. Але і ў турме можна працягваць змаганне. Якой зброй? Есць зброя! Слова! Паэзія!

«Год пражыў у віленскай турме «Лукішкі», — піша Піліп Сямёнавіч у сваёй аўтабіяграфіі. Хочацца звярнуць увагу, што паэт не піша, як многія іншыя вязні, «прасядзеў», а пражыў, бо жыў ён там поўным актыўным жыццём змагара. — «Там упершыню ў нелегальным нашым часопісе «Краты» быў надрукаваны, вядома, ад рукі, мой верш «Паэзія», напісаны ў памяці га этапных дарогах.

«Паэзія» — творчае крэда, творчая праграма Пестрака-паэта і рэвалюцыянера.

Больш не трэба, не трэба, не трэба
тых жаклівых, бязвыхадных пут!

Я даўно не маюся да неба,
Я гаду ў душы сваёй бунт!
Дай, паэзія, меч прамяністы,
Слова-гарт, слова-кліч, слова-бой!
Дай палёт мне арліны,
агністы —

гімнам-полымем біць да нябёс!

З 1927 па 1939 — адзінаццаць год зняволення, з іх — каля двух год адзіночкі і трыццаць шэсць дзён турэмнай галадоўкі. Але за гэты час — цэлы том палымых вершаў, якія нельга было ўтрымаць за кратамі. Вершы адразу вырываўся на волю, друкаваліся ў падпольных выданнях, разыходзіліся ў рукапісах, рабіліся песнямі барацьбы. Асобнай кнігай гэтыя творы выйшлі пасля вызвалення Заходняй Беларусі.

Сваёй паэзіяй Піліп Пестрак заклікаў людзей да пільнасці, бо фашызм — нямецкі — быў побач і ненажэрна праглытваў еўрапейскія краіны, раздзімаў пажар новай сусветнай вайны.

Зноў Піліп Пестрак, як і ў юнацтве, толькі ўжо са сваімі дзецьмі, ідзе на ўсход як бежанец. Але ў гэты раз ідзе недалёка — ад Беластока да Палесся, да Лельчыц, і там, пакінуўшы сям'ю ў вёсцы ў добрых людзей, уступае ў партызанскі атрад, у праслаўленую інтэрнацыянальную армію генерала Сабурова.

Гісторыя барацьбы народа за родную Савецкую ўладу, апагеем якой з'явілася ўсенароднае змаганне з фашысцкім нашэсцем, патрабавала ад пісьменнікаў глыбокіх псіхалагічных абагульненняў з шырокім ахопам падзей.

Міхась Лынькоў амаль дваццаць гадоў працуе над эпапеяй пра ўсенародную партызанскую барацьбу... Набіраюць творчы разгон прадстаўнікі маладзейшага пакалення празаікаў. Сапраўдны подзвіг робіць Піліп Пестрак, ствараючы двухтомны раман «Сустрэнемся на барыкадах». Гэта — эпапея жыцця і барацьбы той часткі беларускага народа, якая аказалася над акупацыяй буржуазнай Польшчы.

У рамане нямае аўтабіяграфічнага. Але гэты аўтабіяграфізм не толькі не зніжае высокія мастацкія вартасці рамана-эпапеі, а наадварот, узнімае іх, надае ўсім фактам, калізіям, характарам надзвычайную верагоднасць, дакументальнасць у найлепшым і высокім разуменні гэтага слова.

Працуючы над раманам аб часе, які стаў гісторыяй, Піліп Пестрак ні на дзень, ні на момант не адрываўся ад надзённых праблем сацыялістычнага будаўніцтва. Яго цікавіла, што ж адбываецца на вызваленай зямлі, асабліва цікавіла вёска — як яна пераўтвараецца, як мяняецца псіхалогія сялянства.

Пранікліва пільнае вока мастака дапамагло Пестраку ўбачыць у новых калгасах, якія не без цяжкасцей набірала моц, тое своеасаблівае, адметнае, што адрознівала гэтыя калгасы ад калектывных гаспадарак усходніх абласцей, арганізаваных у 30-я гады. На аснове сабранага матэрыялу пісьменнік стварае раман «Серадзібор», рэч п'яцязіўную, глыбока псіхалагічную.

Цяпер на рабочым сталі Піліпа Сямёнавіча новая праца, новы раман, які аўтар умоўна называе паэтычным словам «Лесавічанка».

Сустрэкаючы Піліпа Сямёнавіча нязменна жыццярадаснага, аптымістычна настроенага, з маладой паэтычнай улюбёнасцю ў характэрнае жыццё, не сумняваешся, што хопіць у яго сілы скончыць і «Лесавічанку», і парадаваць чытачоў яшчэ многімі выдатнымі творами ў розных жанрах. А жанравы дыяпазон Пестраковай творчасці шырокі: паэзія, проза — раманы і навелы, драматургія, крытыка...

Іван ШАМЯКІН.

З апошніх вернісажаў

Выстаўка твораў скульптара, народнага мастака БССР А. Глебава і жывапісца А. Мазалева была наладжана ў Дзяржаўным мастацкім музеі БССР.

Каля 400 работ таленавітых майстроў беларускага выйленчага мастацтва склалі экспазіцыю выстаўкі.

Падзеі вайны, вялікі подзвіг савецкага народа наклалі прыкметны адбітак на творчасць абодвух майстроў. На выстаўцы гледачы ўбачылі шмат карцін, накідаў і эскізаў, у якіх увасоблены роздум мастакоў аб Радзіме.

НА ЗДЫМКАХ: А. ГЛЕБАУ. «Гімнастка»; А. МАЗАЛЕУ. «На канікулах».

ВЫПУШЧАНЫ ЎСЕСАЮЗНЫМІ ВЫДАВЕЦТВАМІ

Стала звыклым, што найбольш цікавыя творы беларускіх аўтараў даходзяць да шырокага кола чытачоў краіны ў перакладзе на рускую мову не толькі праз рэспубліканскія, а і ўсесаюзныя выдавецтвы. Сапраўднымі папулярызатарамі нашай літаратуры з'яўляюцца такія буйныя выдавецтвы, як «Художественная литература», «Советский писатель», «Молодая гвардия», якія ў апошні час выпускалі ў свет кнігі Алега Лойкі, Сяргея Грахоўскага, Ніла Гілевіча, Аркадзя Куляшова, Еўдакіі Лось і інш.

Нядаўна выдавецтва «Советский писатель» прапана-

вала чытачам зборнік аповецей беларускіх пісьменнікаў. Пад адной вокладкай сабраны «Тартак» Івана Пташнікава, «І нічога ўзамен» Алеся Савіцкага і «Чазенія» Уладзіміра Караткевіча.

У тэматычных планах цэнтральных выдавецтваў на 1974 год немалое месца адведзена кнігам пісьменнікаў нашай рэспублікі. Выдавецтва «Художественная литература» выпускае аднатомнік народнага паэта Беларусі Пімена Панчанкі «Пры святле маланак». У яго ўвайшлі творы 1937—1972 гадоў. Чытач пазнаёміцца і з кнігай Аркадзя Куляшова «На паў-

мільярдным кіламетры». У зборніку новыя вершы і паэмы народнага пісьменніка Беларусі, а таксама лепшыя творы з кніг «Сасна і бяроза», «Новая кніга».

«Художественная литература» выпускае аднатомнікі Змітрака Бядулі і Янкі Скрыгана. Першы прадстаўлены сваімі лепшымі апавесцямі і апавяданнямі. У кнізе Я. Скрыгана таксама шмат апавяданняў. Але зацікавіць чытача і раздзел «Сустрэчы», у якім змешчаны ўспаміны пра пісьменнікаў, з якімі давялося сустракацца аўтару.

Сярод кніг, якія выйдучь у наступным годзе ў выда-

вецтве «Молодая гвардия», — публіцыстычны зборнік народнага паэта Беларусі Петруся Броўкі «Пішу пра сэрца людское...», складзены з артыкулаў, нарысаў, выступленняў на надзённых пытаннях літаратуры і мастацтва, а таксама аб актуальных праблемах нашага жыцця.

Будзе выпушчаны таксама зборнік «Белая скала» вядомага беларускага празаіка Алеся Асіпенкі, у які ўвайшлі творы апошніх год.

Серыю «Маладыя галасы» папоўніць паэтычны зборнік Рыгора Семашкевіча.

Л. АНОП.

СЦЭНІЧНАЕ МАСТАЦТВА НАРОДАЎ СССР

«Гісторыя савецкага драматычнага тэатра» — праца вялікая і унікальная. Унікальная па свайму матэрыялу, які ахоплівае пяцідзесцігадовы шлях развіцця тэатра (1917 — 1967), па тых падзеях, мастацкіх з'явах, якія адлюстраваны на старонках даследавання.

Савецкі тэатр — тэатр шматнацыянальны, падобнага якому няма ў свеце. Ён надзвычай шматфарбны, разнастайны ў мастацкіх пошуках, у творчых здзяйсненнях. У «Гісторыі савецкага драматычнага тэатра» гаворка ідзе аб шляхах сцэнічнага мастацтва саракашасці нацыянальнасцей і народнасцей СССР. Побач з рускім, армянскім, украінскім тэатрамі, якія маюць багатыя традыцыі, даўнюю гісторыю, размова вядзецца пра туркменскі, казахскі, цыганскі і многія іншыя калектывы, якія ўзніклі толькі ў пасляжастрычніцкі час.

У вялікім рознакаляровым тэатральным букете яркай кветкай выглядае беларускі тэатр, лепшыя здабыткі якога сталі дасягненнямі ўсесаюзнай сцэны. Яго гісторыя, яго творчы дасягненні ў выданні адведзена значнае месца. У кожным з шасці тамоў беларускаму мастацтву прысвечаны спецыяльныя раздзелы. Аўтарам усіх гэтых раздзелаў і членам рэдакцыйнай калегіі шматтомніка з'яўляецца доктар мастацтвазнаўства, прафесар, член-карэспандэнт Акадэміі навук БССР, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР Уладзімір Няфёд.

У даследаванні прасочваецца агульны шлях развіцця беларускіх тэатраў. Дзецца выразнае ўяўленне аб творчасці Беларускага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы, Беларускага тэатра імя Якуба Коласа, Беларускага тэатра юнага гледача і некаторых іншых калектываў. Расказваецца пра многія спектаклі, характэрныя для таго ці іншага тэатра.

Са старонак, прысвечаных савецкаму беларускаму мастацтву, чытач пазнаёміцца з творчасцю Янкі Купалы, Якуба Коласа, Кузьмы Чорнага, Эдуарда Самуйленка, Кандрата Крапівы, Кастуся Губарэвіча, Андрэя Макаёнка, Івана Козела і іншых аўтараў п'ес; з творчасцю рэжысёраў Фларыяна Ждановіча, Еўсцігнея Міровіча, Уладзіслава Галубка, Міколы Міцкевіча, Канстанціна Саннікава, Любові Мазалеўскай; акцёраў Уладзіміра Крыловіча, Уладзіміра Уладзімірскага, Барыса Платонава, Глеба Глебава, Паўла Малчанава, Ірыны Ждановіч, Аляксандра Ільінскага, Уладзіміра Дзядзюшкі, Цімоха Сяргейчыка і многіх іншых.

«Гісторыя савецкага драматычнага тэатра», якая на працягу шэрагу гадоў стваралася агульнымі намаганнямі тэатразнаўцаў краіны, з'яўляецца грунтоўным даследаваннем пра сцэнічную культуру ўсіх нацыянальнасцей і народнасцей Савецкага Саюза.

А. САБАЛЕУСКІ.

НА ИНСТРУМЕНТАХ НАШИХ БАЦЬКОЎ

Ці памятаеце вы быліны аб славытым Баяне, аб наўгародскім гусяры Садко, пад музыку якога так разгуляўся цар марскі і ўсё падводнае царства, што ўзнялася страшэнная бура? Прыгадайце купалаўскага гусяра, які паплаціўся жыццём за тое, што ў мелодыях яго былі сум і боль аб знядоленым народзе.

Наша Радзіма здаўна славілася талентамі. Ніводнае свята не абыходзілася без вясёлых людзей-скамарохаў, якія хадзілі па гарадах і вёсках, радавалі слухачоў спевамі і музыкай.

Простаму люду да сэрца былі тыя песні, што гаварылі пра лепшую долю, пра мару бяднак, былі яму падтрымкай у жыцці. У багаццяў гэтая музыка выклікала нянавісьць і страх. Існавалі нават указы, якія прадпісвалі «знішчаць скамарохаў, а музычныя інструменты, якія маюцца па дварах, адбіраць і, зламаўшы, спальваць».

Аднак, нягледзячы на забарону, народная мелодыя жыла, прыгажэла, удасканальвалася самаробнымі інструментамі. У канцы мінулага стагоддзя ў Пецярбургу былі створаны музыкантам Васілём Андрэевым першы аркестр рускіх народных інструментаў — домравабалалаечны. Але яшчэ доўгі час лічылася «дрэнным тонам» іграць на «музыкайкі» інструменце. І не было створана ніводнай школы, дзе можна бы-

ло б авалодаць іграй на балалайцы ці домры.

Толькі пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі гэтыя інструменты загучалі ў поўны голас. Пачалі стварацца першыя аркестры народных інструментаў, якіх у нашай краіне існуюць цяпер дзiesiąты тысяч.

Адным з такіх калектываў — дзіцячым аркестрам народных інструментаў восьмай музычнай школы г. Мінска, кіруе Уладзімір Перацяцка. Каб пазнаёміцца з яго выхаванцамі, я пайшла ў школу.

«Вось-вось пачнецца чарговая рэпетыцыя. Музыканты раскладаюць ноты, перагаворваюцца, настройваюць інструменты. Ад гукаў цесна ў зале: буркоча кантрабас, чуцен перабор гармоніка. Вось пальцы прайшліся па струнах балалайкі, заспявалі цымбалы, звонка адгукнуліся гуслі...»

Узяліцелі ўверх рукі дырыжора, і, падуладная іх рукам, палілася знаёмая народная мелодыя.

— А цяпер паўторым «Мікіту»,— гаворыць Уладзімір Сяргеевіч. — Не спяшайцеся, больш напеўнасці, гук не хаваць.

Ціха пачынаюць сваю партыю балалайкі, саліруюць домры. Гучанне кожнага інструмента ўліваецца ў агульную, раздольную мелодыю. Адчуванне магутнай сілы музыкі ро-

біць прывабнымі і натхнёнымі твары юных музыкантаў.

Пасля рэпетыцыі я гутарыла з дзяўчынкамі, што іграюць у аркестры.

Жана Пятроўская, цымбалістка, займаецца ў музычнай школе чацвёрты год. З відам знаўцы яна паведаміла, што сучасныя цымбалы адрозніваюцца ад тых, якімі карысталіся нашы дзяды. У старых была адна актава, у гэтых — тры. Жана крыху бянтэжыцца ў час размовы, але калі пачынае іграць, імгненна мяняецца: дзявочыя рукі з палачкамі спрытна бегаюць па струнах, мелодыя льецца, нібы вясновы дождж.

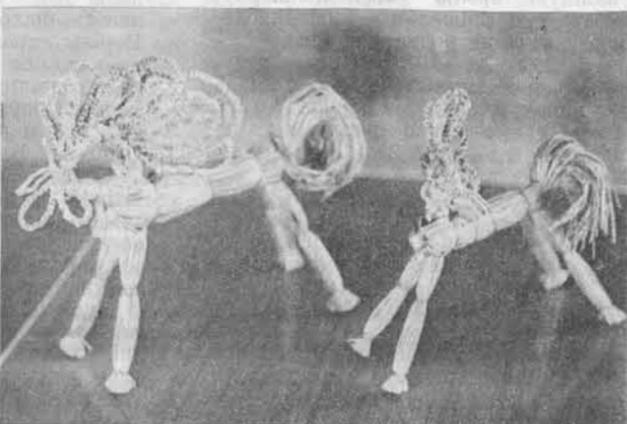
Самая малодшая ў аркестры Таня Бялецкая. Ёй адзінаццаць год і займаецца яна ў трэцім класе музычнай школы. Таня маленькая ростам, і домра ў яе руках нагадвае палавінку вялікага дзіўнага плода, напоўненага таямнічымі гукамі.

Яе захапленне пачалося шэсць год назад. Да бацькі аднойчы прыйшоў сябра, які іграў на невядомым для дзяўчыны інструменце. У доме быў раяль, але ж гэта зусім не тое... Дзяўчынка пачала займацца ў музычнай школе. І вось ужо два гады маленькая дамрыстка — салістка аркестра народных інструментаў. Вельмі падабаюцца Тані творы Глінкі, яго апрацоўкі.

35 юных выканаўцаў у аркестры, кожны з іх улюбёны ў свой, самы цудоўны, на яго думку, інструмент. Многія маюць стаць прафесійнымі музыкантамі, каб несці слухачам багацце народнай музыкі, дзяліцца з імі сваёй радасцю ад традыцыйных і сучасных мелодый.

Т. АНТОНАВА.

БЕЛАРУСКІ СУВЕНІР

Не раз пад рубрыкай «Беларускі сувенір» мы змяшчалі фатаграфіі саламяных фігурак ці цэлых кампазіцый, зробленых вядомымі майстрыхамі — Верай Гаўрылюк з Брэста і Кацярынай Арцэменка з Магілёва. У кожнай з іх свой почырк, свае тэмы. Мінчанка Алена Лось мае пакуль небагаты вопыт работы. Але ў плячэнні яна ўжывае новыя, адметныя ад іншых майстрых прыёмы. Рукі і ногі ў чалавечых фігурках, зробленых дзяўчынай, — гэта саламяныя косы; грывы ў коней — тонкія складаныя плячэнькі. Мы прапануем уважліва дзве работы Алены ЛОСЬ — «Танец» і «Коні».

Прадстаўлены тут керамічныя наборы даюць уяўленне пра захаванасць традыцый народнай творчасці і пераасэнсаванне іх у работах умельцаў і мастакоў. Прыбор для віна належыць івянецкаму майстру Ф. ЦЕЛІШЭУСКАМУ, аўтар набору сувенірных графінаў «Зуброўка» і «Беларускі бальзам» — мастак Мінскага фарфаравага завода В. ЛЕАНТОВІЧ.

Фота Э. ТРЫГУБОВІЧА.

◆ Ад Белавежы да Сахаліна ◆

ПУЦЁўКА «АРЫЯДНЫ»

Пуцёўку на дзяржаўныя выпрабаванні атрымала бульба «Арыядна». Яна выведзена ў Беларускім навуковадаследчым інстытуце бульбаводства і плодаагародніцтва кандыдатам сельскагаспадарчых навук Л. Панціхінай.

Новы сорт вызначаецца высокай ураджайнасцю (звыш 400 цэнтнераў з гектара) і добрымі смакавымі якасцямі.

МУЗЕЙ — ЛАБАРАТОРЫЯ ЛАМАНСАВА

Адноўлена ў першапачатковым выглядзе і адкрыта для наведвальнікаў першая руская хімічная лабараторыя, у якой доўгія гады працаваў М. Ламаносаў. Знойдзены ў архіве план Пецярбурга XVIII стагоддзя дапамог вызначыць месцазнаходжанне гістарычнага будынка — на Васільеўскім востраве, у двары адной са школ. Лабараторыя была пабудавана

на праекце Ламаносава ў 1748 годзе: каменны дом «шасці з палавінай сажняў у даўжыню і пяці ў шырыню». Тут Міхаіл Васільевіч даследаваў руды, распрацоўваў рэцэпты вырабу каляровага шкла, фарфору, у аўдыторскім пакоі чытаў лекцыі.

БЕЛАРУСКАЯ ВУЛІЦА У СОЧЫ

Выканком Сочынскага гарадскога Савета дэпутатаў працоўных прыняў рашэнне аб перайменаванні шэрагу вуліц горада. Адна з іх — Школьная будзе называцца Беларускай. Яна пачынаецца ля аўтамагістралі Сочы — Туапсе і вядзе да санаторыя «Беларусь».

ПЛАНТАЦЫ НА КАМЕННЯХ

Ля вёскі Хатунар пад Ерванам пачата будаўніцтва першай у СССР базы па гідрапоннаму вырошчванню сельскагаспадарчых раслін. Глеба для пасеваў — дзя-

лянкі, напоўненыя галькай, крошкай пемзы і шлаку. Па трубах туды аўтаматычна падаецца раствор мінеральных рэчываў.

400 ВІДАЎ АРХІДЭЙ

У аранжарэі аддзела трапічнай флоры Галоўнага батанічнага саду Акадэміі навук СССР сабраная самая буйная ў нашай краіне калекцыя трапічных і субтрапічных архідэй, якая налічвае звыш 400 відаў, разнавіднасцей і гібрыдаў. Яны разнастайныя па форме, велічыні кветак, афарбоўцы, водару і часе цвіцення. У аранжарэі прадстаўлены архідэі белых і жоўтых, ліловых і чырвоных, аранжавых і карычневых танаў. Самая рэдкая фарба — блакітная.

На аснове гэтай калекцыі біёлагі распрацавалі метадыку насеннага размнажэння архідэй. Насенне раслін перададана ў іншыя батанічныя сады Савецкага Саюза і зарубежных краін, а таксама прадаецца аматарам.

Дзікі прыйшлі вячэраць.

Фота А. ПЕРАХОДА.

У лясках Свіцязянскага ландшафтнага комплексу жыве нямала казуль, ласёў, ваўрака, розных птушак. У мінулым годзе тут з'явіліся дзікі. Першым іх заўважыў ляснічы Міхаіл Лагош, калі дзікі пачалі наведваць яго агарод. Іншы б, магчыма, абурыўся і прагнаў няпрошаных гасцей. Але Лагош пачаў назіраць за навабеламі. Хутка ў лясной пары з'явіліся малыя, і Міхаіл Васільевіч арганізаваў падкормку лясной сям'і.

Пад вечар на ганку дома ляснічага ў чаканні прыйшлі тры паласатых парасят. З кватэры выходзіць ужо немалады чалавек і дае «гасцям» ежу. Тыя апетытна вячэраюць. Часта разам з малымі частуюцца і іх маці. Вось толькі самы вялікі дзік, бацька, пакуль што трымаецца воддаль. Ён насцярожана сочыць за паводзінамі чалавека, гатовы ў любую мінуту прыйсці на дапамогу.

А нядаўна быў такі выпадак. Па справах службы М. Лагош ад'ехаў ад канторы лясніцтва кіламетра на паўтара. І там заўважыў у хмызняку знаёмую сям'ю. Міхаіл Васільевіч паклікаў дзікоў. Маладыя, пазнаўшы голас карміцеля, кінуліся да яго. Трое паласатых праводзілі ляснічага да самага дома. А воддаль за імі ішлі дарослыя дзікі.

ГУМАР

Хлопчык у аўтобусе чхаў і гучна соп носам, чым вельмі непакоіў даму, што сядзела побач. Нарэшце яна спытала:

— Хлопчык, у цябе ёсць насоўка?

— Так. Але мне не дазваляюць пазычыць яе чужым.

— Гэта вы ўчора выражавалі майго сына калі ён тапіўся ў рацэ?

— Так, але не трэба пра гэта гаварыць, на маім месцы так паступіў бы кожны.

— Як гэта не трэба? А дзе яго шапачка?

— Але дзе ж мой пінжак? — пытае грамадзянін у хімчыстыцы.

— Не ведаю, — адказвае прыёмчыца. — Відаць, калі мы вывелі ўсе плямы, ад яго нічога не засталася...

Тры студэнты абмяркоўвалі свае дрэнныя жыллёвыя ўмовы.

— Мой пакой такі маленькі, што калі я апранаюся або распранаюся, то высойваю рукі і ногі ў акно.

— А ў мяне такі малюсенькі заканаўрац, што калі я хварэю, то вымушан паказваць урачу язык праз дзверы.

— Усё гэта глупства. Мой пакойчык настолькі малы, што калі ў яго заглядае сонца, я павінен выходзіць.

РЕДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:

МІНСК-ГСП, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.
ТЭЛЕФОНЫ: 33-07-82, 33-65-84, 33-03-15, 33-65-91, 33-15-15.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга
друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.
Зак. № 1444.